

Сєводнєва К. О.
аспірант кафедри освіти та управління навчальним закладом
Класичний приватний університет
м. Запоріжжя, Україна

ПЕРШІ ЗЕМСЬКІ ШКОЛИ ТА ПОЧАТКОВІ НАВЧАЛЬНІ УЧИЛИЩА В ЗАПОРІЗЬКОМУ КРАЇ ХІХ СТ.

Після відміни кріпосного права у 1861 р. було проведено ряд реформ, пов'язаних з виникненням земства, у тому числі й на теренах колишньої Катеринославської губернії (нині – Запорізька область).

У губерніях і повітах царської Росії в 1864 р. було створено виборні органи місцевого самоврядування – земські збори та управи, які почали опікуватися народною освітою. Управління шкільною справою в повіті належало училищній раді.

В Олександрівську земство було створене в 1866 р., справами народної освіти у повіті займався барон М. О. Корф, подвижницька діяльність якого відіграла першорядну роль у зародженні, становленні й розвитку народної освіти в запорізькому краї. Корфу належать ідеї щодо створення народної школи та її типів, педагог-просвітитель сам створював керівні інструкції для вчителів, розробляв порядок адміністративного керування і завідування школами.

За ініціативи М. Корфа У 1867 році в селі Олександрівці (маєток Д. Г. Гнедіна – сподвижник барона) Олександрівського повіту було відкрито першу в країні земську школу. Слідом за нею появилися земські школи у селах Врем'євці, Залив'янці, Наталівці, Орестополі, Петровій (Строганово) [3, с. 20–22]. У 1868 р. було відкрито школи в селах Гуляйполі і Санжарівці.

Земськими школами називали початкові школи царської Росії. Хоч їх створювали й фінансували земства, вони не мали права втручатися в навчально-виховну діяльність шкіл. У таких закладах викладали Закон Божий, письмо, арифметику, читання. Затвердженої урядом навчальної програми не існувало, тому багато вчителів давали учням на власний розсуд відомості з історії, географії, природознавства, співів, малювання.

Гострою проблемою на той час була підготовка кадрів, не вистачало вчителів, особливо у сільській місцевості, а ті, які були, мали низьку кваліфікацію, володіли примітивною методикою навчання, не мали кращого досвіду педагогічної практики.

Барон М. Корф намагався докорінно змінити становище народного вчителя на селі. Перш за все, дбав про підвищення зарплатні, поліпшення умов життя освітян, розробив цілу систему підвищення педагогічного рівня вчительства, започаткував підготовку нових кадрів учителів-наставників. М. О. Корф розробив методику ведення уроку при одночасній роботі одного вчителя з трьома класами (групами); обстоював обов'язковість початкової освіти українською мовою. Він писав: «Немає іншого виходу для малоросійської народної школи, як почати навчання з малоросійської мови – більш зрозумілої та відповідної світовідчуттю малоросійської дитини» (за [3]).

Педагогом М. О. Корфом розроблено своєрідну концепцію навчання, багато положень якої мали великий вплив на подальший розвиток педагогічної науки. Разом зі всією прогресивною педагогікою другої половини ХІХ ст. він утверджував педагогіку як самостійну науку, зі своїм, тільки їй притаманним предметом дослідження. В роботах Корфа простежувалися зв'язки педагогіки з іншими науками, давалось наукове вирішення таких проблем, як спадковість і виховання, взаємозв'язок загальноосвітнього і спеціального знання, методичних систем і творчого початку в учительській діяльності. М. О. Корф, який боровся за реалізацію ідеї загального обов'язкового навчання, земську школу вважав лише першою сходинкою в освіті. Мета такої школи – готувати до життя в реальному середовищі, у конкретному суспільстві.

Поява земських шкіл з великим інтересом була зустрінута видатним педагогом К. Д. Ушинським, який завжди підкреслював, що народна освіта повинна стати громадською справою. Протестуючи проти релігійно-схоластичного навчання у церковно-парафіяльних школах, видатний педагог вважав, що діти повинні вивчати навколишню природу та народне життя, а основою навчання мають стати реальні знання, рідна мова та народна творчість. К. Д. Ушинський усвідомлював, що земська школа може бути основою народної освіти, і стверджував, що «земська школа і народна школа» – синоніми.

З кожним роком шкіл для селянських дітей ставало все більше. Наприклад, лише в Гуляйполі та навколишніх селах на початку 1913 р. працювала 21 земська школа і одне Гуляйпільське двокласне училище. У них 41 учитель навчав 1899 дітей (1396 хлопчиків і 503 дівчинки) [2].

До вересня 1917 р. на території теперішнього Гуляйпільського району працювало 20 навчальних закладів: 18 початкових шкіл, двокласне училище і чоловіча (хлоп'яча) гімназія, відкрита 24 листопада 1916 року, де навчалось 800 учнів і працювало 48 учителів.

Отже, розвиток початкової освіти у XVIII–XIX ст. (в тому числі й на території Олександрівського повіту Катеринославської губернії) характеризувався, з одного боку, зародженням масової народної школи, поступовим розширенням її мережі, доповненням її закладами нового типу (зразковими, міськими, технічними, ремісничими училищами, церковнопарафіяльними школами духовного відомства [4].

У другій половині XIX ст. Запорізький край стає осередком розвитку освіти, поширення педагогічних технологій та підготовки педагогічних кадрів [1]. Це стало результатом земської реформи, адже земствам було доручено опікування освітою. Земства розуміли, що розвиток освіти є запорукою подальшого розвитку суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук О. А. Розвиток освіти в запорізькому краї (кінець XVIII–XIX століття) / О. А. Бондарчук // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2010. – Вип. XXVIII. – С. 39–41.
2. Державний архів Запорізької області: ф. 56, оп. 1, спр. 6, арк. 97.
3. Кушніренко І., Жилінський В. Барон Микола Олександрович Корф. Одержимий з провінції / І. Кушніренко, В. Жилінський. – Запоріжжя: Дніпровський металург, 2010. – 221 с.
4. Репко І. П. Організація контролю за навчальною діяльністю учнів народних шкіл України у другій половині XIX століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / І. П. Репко. – Житомир, 2008. – 20 с.